

Салман Рушди

О ФОТОГРАФИСАЊУ

Испред фотографског студија у јужном Лондону, позната Аведонова позади-на од светлобелог папира чека, изгледајући необично, попут неког одсуства, празног простора у свету. У Аведоновој галерији портрета, од његових модела тражи се да заузму и попуне празнину. Неко ми је једном рекао да жаба на локвању држи очи толико мирно да скоро ништа не види (јер види само релативно кретање), док јој кроз видно поље не пролети неки инсект и постане једина ствар у њему, ухваћен без прилике за бег, на белом платну вештачког жабљег слепила. А онда, шкљоц, и нема га више.

Има нешто предаторско у фотографисању. Портрет је храна за портретисту. У инциденту који се стварно десио, а који сам описао у делу *Деца ноноћи*, моја бака је једном познанику разбила главу фото-апаратом којим је хтео да је фотографише, јер је веровала да ако он може да зароби део њене суштине у тој својој кутији, да би јој онда тај део био нужно одузет. Оно што је фотограф добио, модел је изгубио; фото-апарат је као страх изједо душу.

Ако верујеш језику, а језик никад не лаже, иако су лажови слаткоречиви – онда је фото-апарат оружје: фотограф је ловац, снимање је лов, а портрет може бити трофеј који ловац доноси кући из лова. Препарирана глава на зиду.

Може се закључити из реченог да не уживам да ме фотографишу, и да више волим да посматрам него да будем предмет посматрања. Ових дана писце стално фотографишу, али то углавном нису прави портрети – то су публицистички трикови и сваке новине и часопис морају имати своје. Фотографи који раде с писцима углавном су фини. Дају све од себе да изгледамо боље на сликама, а то није увек лако. Удељују нам комплименте како смо интересантни, питају нас за мишљење, а неки чак и читају наше књиге.

Ричард Аведон је аутор неких од најбољих портрета данашњице, али он није, како бих рекао, љубазан. Он гледа као амерички орао и види своје моделе, у контрасту са белом површином, оком које не трепће, били они писци, моћници који ходају земљом или обични смртници. Можда је за Аведона огољен директан приступ портретима неопходан контраст нестварном свету високог гламура који фотографише у паралелном животу модног фотографа. Он своје портрете не продаје већ кроз њих прича причу. И можда је узбуђен због чињенице да људи у које гледа нису чланови тог новог племена које је формирао фото-апарат, племена професионалних модела.

Ако је фото-апарат крадљивац душа, зар нема нечег фаустовског у односу између фотографа и модела, између Мефистофела у фото-апарату и прелепих младих мушкараца и жена који бивају оживљени у нади да ће вечно трајати (или бар бити славни) у објективу? Модели знају како да позирају, а они добри знају шта фото-апарат види. Они су уметници спољашњости, манипулатори и презентери сопствене изванредне спољашњости. Али, на крају, њихов изглед је неприродан, то је изглед који вам говори како треба да изгледате. У слободно време, модели непрестано

фотографишу једни друге, покушавајући да овековече сваки тренутак – ручак, шетњу, састанак – на филму. Гери Виногранд, цитиран у делу Сузан Сонтаг *О фотографији*, каже да се он бави фотографијом „да сазна како нешто изгледа када се фотографише” и ти професионални модели су у сличној замци – не смеју никада да изађу из оквира. Постају цитати себе самих. Све док фото-апарат не изгуби интересовање, а они избледе. Прича о Фаусту нема срећан крај.

Аведонова гламурозна фотографија често се дотиче теме лепоте и њене пролазности. У најновијој сесији може се видети модел Нађа Ауерман у низу надреалистичких загрљаја где, обучена у високу моду, грли живахног костура који је, наравно, фотограф. Смрт и девица, прави спектакл, у костимима које су дизајнирали најбољи светски дизајнери. Можда се Аведон шали на сопствени рачун јер је костур заправо старац, наговештавајући пролазност феномена супермодела. Међутим, подједнако је важна његова спремност да уђе у свет високобуџетне, високосјајне обраде овог мегакомерцијалног модног спектакла. Ово није уметник у свом савршеном зачараном свету.

Контраст у односу на његове портрете не може бити већи. Фотографија портрета је Аведонова огољена позорница, спаљена пустара. Питам се да ли је неопходно урадити нешто изузетној лепоти – прекрити њено лице леденицама, натерати је да плеше са костуром – како би била занимљивија за фотографисање, док је оно мање лепо, које је заправо лице стварног живота, вредно чак и (или само) када није улепшано?

Добар портрет је питање унутрашњости. Картије-Бресон и Елиот Ервит хватају своје моделе у покрету, спонтане: њихов рад често открива много јер су људи ухваћени неспремни. Аведон је формалнији: бело платно, импозантна старинска камера на стативу. У овој поставци, инсект мора бити савршено миран, а не жаба.

Видео сам многе фотографије на делу. Сећам се Берија Лејтегана с елегантном беретком на глави како клима кад год кажем нешто што му се допада. Почео сам пажљиво да га посматрам, постајући завистан од његових климања главом, све више тражећи његово одобравање – наступајући за њега. Сећам се како ме је Сали Соумс наговорила да се испружим на софи и да скоро легне на мене не би ли добила тај савршени снимак мене на ком сам, нимало изненађујуће, имао сањалачки израз лица. Сећам се како је Лорд Сноудон премештао намештај у мојој кући, окупљајући симболе „индијства” око мене као што су слика и наргила. Слика која је из тога проистекла, писац као егзотика, никад ми није значила. Понекад фотографи дођу са већ замишљеном сликом у глави, а тада сте готови.

Видео сам многе фотографије на делу, али никада некога ко направи толико мало слика као Аведон са својим великим фото-апаратом. Питао сам се да ли је то зато што тачно зна шта жели или је напросто задовољан оним што добије јер је господин Аведон човек са густим распоредом. Неки људи ће му пружити више него други – па тако одговорност за добру фотографију пада на нас, његове непрофесионалне моделе, који знамо више о својој унутрашњости него спољашњости? Морамо ли се сами открити или ће нас његова магија ионако разоткрити?

Поставља ме тачно онако како жели. Не смем се померити ни милиметар јер бих могао испасти из фокуса. Толико је критично. Морам задржати израз лица читаву

вечност. Помислих: овако изгледам када се наместим да тако изгледам. Ово ће бити фотографија човека који ради нешто чудно, нешто на шта није навикао. Онда, слегавши раменима у себи, препуштам се великом уметнику. То је *Ричард Аведон*, рекох себи. Само га пусти да направи проклету слику и не расправљај се.

Две сцене, унутра у дугом црном мантилу и друга такође унутра, у крупном плану, у црној кошуљи на пруге. Прво сам видео резултат друге и, да будем искрен, било је шокантно и депресивно у исти мах. Изгледало је, па рецимо, сатанистички. Део мене је кривио фотографа, а други, онај већи, кривио је моје лице. Следећи пут кад сам срео Аведона, прво што ми је рекао било је: „И, јеси ли био ужаснут?” Нисам могао да се осмехнем и кажем да је сјајно. Рекох му: „Веома је мрачно.” „Али друга слика је много

више пријатељска”, рече он, тешећи ме. Друга слика је ту да употпуни дело. На срећу, стварно ми се допала. Нисам баш сигуран да је реч „пријатељска” одговарајућа реч (заправо, сигуран сам, „пријатељска” није реч за то; понекад сам весео, некад и живахан, али ово сигурно није тај случај). Глава је добро испала – не испадне баш увек добро на фотографијама – брада је уредна, а лице има неку урођену меланхоличност коју, не могу порећи, препознајем и сам у огледалу. Јапански кишни мантил изгледа сјајно.

Начин на који субјект изгледа на фотографији није ни налик ономе како то ико други види. Надаш се да твоји најгори делови нису превише наглашени. Надаш се да не изгледаш као бескућник. Надаш се да нећеш преплашити људе који случајно прођу поред твоје слике.

Дозволите ми да посматрам ову слику као да нисам ја на њој. Ричард Аведон није био заинтересован да направи фотографију веселог писца који нема никаквих брига. Мислим да је хтео да направи портрет писца ком су се десиле бројне лоше ствари. Мислим да слика приказује део тог бола, али се такође надам да приказује и део отпорности и издржљивости. Ово је продорна слика и ја сам захвалан Аведону на његовој солидарности, на јасноћи ове фотографије и на њеној снази.

У новембру 1995.

(С енглеској превела Јелена Савић)

Photo @ Richard Avedon